

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ενότητα 8: Προβλήματα Περιοδολόγησης -
Βυζαντινή Περίοδος

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

ΔΙΑΛΕΞΗ 8

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΛΟΓΗΣΗΣ

□ *Ελληνιστική κοινή – μεσαιωνική – νέα ελληνική*

ΑΡΧΕΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ

(α) **330** μ.Χ. (Τριανταφυλλίδης, Ανδριώτης, Browning): μεταφορά πρωτεύουσας του ρωμαϊκού κράτους στην Κων/λη.

→ Έως τα τέλη του 3^{ου} μ.Χ. αι. έχουν συντελεστεί όλες οι αλλαγές που διακρίνουν την κλασική ελληνική από τη μεταγενέστερη

(β) **535** μ.Χ.: αναγνώριση της ελληνικής ως γλώσσας της νομοθεσίας από τον Ιουστινιανό.

→ Πρωτοεμφανίζονται σε κείμενα βασικά γλωσσικά χαρακτηριστικά της μεσαιωνικής.

(συνέχεια)

ΤΕΛΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ

(α) **1453** μ.Χ. (Τριανταφυλλίδης, Ανδριώτης, Browning):

(β) **1100.**: εμφάνιση πρώιμης νεοελληνικής λογοτεχνίας, π.χ. *Διγενής Ακρίτας*.

(γ) **1669** (Κριαράς): η Κρήτη, το τελευταίο μεγάλο κομμάτι ελληνόφωνης επικράτειας, πέφτει στα χέρια των Τούρκων.

5^{ος} και 6^{ος} αιώνας μ.Χ.

ΟΨΙΜΗ ΚΟΙΝΗ

Ιστορικά γεγονότα

<Τυπικός διαχωρισμός Ανατολής και Δύσης το 395>

- ❑ Κωδικοποίηση και μεταρρύθμιση του ρωμαϊκού δικαίου από τον Ιουστινιανό.
- ❑ Προσδιορισμός του βυζαντινού κράτους με θρησκευτικούς όρους.
- ❑ Κλείσιμο Πλατωνικής Ακαδημίας στην Αθήνα (529).
- ❑ Απομόνωση βυζαντινής κοινωνίας από Δ. Ευρώπη, λόγω κατακτήσεων Σλάβων (Ελλάδα, Βαλκάνια).
- ❑ Αραβική προέλαση: Συρία, Παλαιστίνη, Αίγυπτος (642, κατάληψη Αλεξάνδρειας) εκτός αυτοκρατορίας.

Διάσταση Ανατολής-Δύσης

- Παρακμή της γνώσης της ελληνικής στη Δύση από τα τέλη του 4^{ου} αι.
- Στην Ανατολή η ελληνική γλώσσα της διοίκησης και της γραφειοκρατίας, η μόνη γλώσσα παιδείας, η κύρια έκφραση πολιτισμού, η μόνη δημόσια lingua franca της πολυεθνικής αυτοκρατορίας / η λατινική, σε στερεότυπη μορφή, γλώσσα του ρωμαϊκού «κατεστημένου».
→ Κατάληψη αξιώματος *επάρχου πραιτωρίων της Ανατολής* από ελληνόφωνο Αιγύπτιο (μέσα 5^{ου} αι.)

Κείμενα

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Η κωδικοποίηση της νομοθεσίας στα λατινικά, την παραδοσιακή νομική γλώσσα.
- Το μεγαλύτερο μέρος των *Νεαρών* (συμπληρώματα ή αντικαταστάσεις πρώιμης νομοθεσίας) στα ελληνικά.
«ου τη πατρίω φωνή τον νόμον συνεγράψαμεν, αλλά ταύτη δη τη κοινή τε και Ελλάδι, ώστε άπασιν αυτόν <τον νόμον> είναι γνώριμον, διά το πρόχειρον της ερμηνείας»
- Ελληνική εκδοχή των *Insitutiones* το 534.

P. Oxy. 1874

...ὅτι ἐπαθες ὁμοίος ἄμμα Εὔ<α>, ὁμοίος Μαρία, κα[ι] ζ[η] θεός, δέσποτά μου, οὔτε δίκιε οὔτε εμαρτολέ ουτέποτε ἐπαθαν το ἐπαθες· ὁμος δεν ε αμαρτίε υμόν ε<ι>σιν, ἀλλά δωξάζωμεν τον θεόν ὅτι αὐτός ἐδωσεν και αὐτός ἐλαβεν· ἀλλά εὔξε ἕνα ο κύριος εναπαύσει αὐτοῖς εἰς τον παράδισον ὅτι κρίνοντε ε ψυχέ τον ανθρώπων· αὐτοί[ς] γαρ ἀπέρθαν εἰς κώρφον τ[ο]υ Αβρ[α]άμ και του Ισαάκ και του Ιακώ<β>. ἀλλά παρακαλώ σε, κύριέ μου, με βάλῃς [λύπη]ν εἰς το ψυχή σου και ἀπολήσεις το πράγματά σου, ἀλλά εὔξε ἕνα ο κύριος [ἀποσ]τίλη ἐπί [σ]αί τιν εὐλογίαν αὐτοῦ. πολλά γάρ καλά ἔχι ο κύριος και ἀθυμούν[τες] εὐθύμ[ο]υς εἰσοσιν τοῖς θέλοντες ἀπ' αὐτοῦ εὐλογία<ν>, και ἐλπίζομεν εἰς το[ν] θεών ὅταν δια τις λο[ί]πεις ταύ[τ]ης χαράν πέμ[μ]πι υμαυ ο κύριως και τον κύ[ριον] τον ἀδε[λ]φόν υμόν...

Ύψιμη κοινή (6^{ος} αι. μ.Χ.)

τοπικό ιδίωμα Αιγύπτου*

□ Φωνητική

- Προφορά ορισμένων **η** ως [i], *την ευλογίαν, δια τις λοίπεις*. Δεν έχει συντελεστεί η γενίκευση.
- Σύγχυση* μεταξύ [e] και [i], *ένα (=ίνα), με (=μη)*
- Προφορά συμφωνικών συμπλεγμάτων:
λ → ρ, απήλθαν → απέρθαν
απώλεια ρινικού στο <μπ>, *πέμμπι* [rembi]

□ Μορφολογία

- Αναλογική κλίση 3κλιτων μετοχών με ουσιαστικά:
<τους> *θέλοντες // οι-τους βασιλείς*
- Περιθωριοποίηση μονολεκτικού μέλλ. (→ υποτ., *μη βάλης λύπην, ενεστ. οριστικής ότι πέμπει*) / παρακειμ.

(συνέχεια)

□ Σύνταξη

- Εμπρόθετοι προσδιορισμοί με αιτιατική αντί δοτικής:
εις τον παράδεισον (αντί *εν τω παραδείσω*)
- Περιορισμός μορίων: *και, αλλά, γαρ.*
- Δευτερεύουσες συμπληρωματικές και αναφορικές

□ Λεξιλόγιο

- Εβραϊσμοί / Εξειδίκευση από επίδραση ιουδαϊσμού
άμμα 'μητέρα'
ο κόρφος του Αβραάμ
παράδεισος 'κήπος της Εδέμ' (=τόπος των εκλεκτών)
αντί 'περιοχή κυνηγιού' < περσ. *pardez.*
- Εμφάνιση αρνητικού μορφίου *δεν* < *ουδέν*

Επαφές με συριακή

- Εμφάνιση 70 περίπου ελληνικών λέξεων στην αραμαϊκή της Παλμύρας (κυρίως 1^{ος} μ.Χ.-272 μ.Χ.) – επίδραση ρωμαϊκής κυριαρχίας.
- Κείμενα 6^{ου}-7^{ου} αι.:
 - Απαρέμφατο αορίστου, *plyrwpwtytyn* < *pliroporitine* < *πληροφορηθήναι*, *qyndwnys'/qindunise* < *κινδυνεύσαι*
 - Σχηματισμός τρισυμφωνικών συριακών ρημάτων από δάνεια ελληνικά ουσιαστικά, *takkes* 'τακτοποίησε' από το *teksa* < τάξις, *zawweg* 'παντρεύτηκε' από το *zawga* < ζεύγος.
 - Συστηματική αντιστοιχία μεταξύ ελληνικών και συριακών γραπτών τύπων για δάνειες λέξεις.

(συνέχεια)

- ❑ Σημασιακά δάνεια: διεύρυνση shabbah (που σήμαινε 'δοξάζω') σε 'έχω τη γνώμη', υπό την επίδραση του *δοξάζειν*.
- ❑ Παρουσία μεμονωμένων ελληνικών λέξεων στα περιθώρια των συριακών χφφ. (7^{ος}-9^{ος} αι.)
- ❑ Η ελληνική ενδιάμεση γλώσσα ανάμεσα στη λατινική και τη συριακή.
- ❑ Η συριακή ενδιάμεσος δίαυλος για τη μεταφορά ελληνικών λέξεων στην αρμενική, τη σογδική, την αραβική και την περσική.

Επαφές με αραβική

- Αν και οι ιστορικές σχέσεις των Ελλήνων με τους αραβόφωνους λαούς αρχίζουν με τις εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου, δεν υπάρχουν γλωσσικά ίχνη της επαφής.
 - Απουσία μαρτυριών για την προφορική μορφή ελληνικής και αραβικής.
 - Απουσία παρεμβολών στα κείμενα των αραβόφωνων που έγραψαν σε αττικίζουσα κοινή.
 - Απουσία γραπτών μαρτυριών για την αραβική μέχρι των Μωάμεθ (Κοράνι).

(συνέχεια)

- ❑ Λέξεις του κοινού σημιτικού γλωσσικού αποθέματος, στην ελληνική μέσω κάποιας από τις ΒΔ σημιτικές γλώσσες της συροπαλαιστινιακής ακτής:
 - ❑ *κάμηλος* < αραβ. *gamal* (Αισχύλος, *Ικέτιδες*)
 - ❑ *μύρρα* < αραβ. *murr* (Σαπφώ)

- ❑ Διείσδυση πολιτισμικά σημαντικών ελληνικών όρων, με τη μεσολάβηση αραμαϊκής ή περσικής:
 - *dirham* < *darahim* (ενικ., μέση περσική) < *δραχμή*
 - *istar* 'τέσσερα' < συρ. *estera* < *στατήρ*
 - *ingil* < αιθιοπ. *wangel* < *ευαγγέλιον*

(συνέχεια)

- Απευθείας από την ελληνική:
 - ναυτικός όρος *fulk* < *εφόλκιον*
 - ? θρησκευτικός όρος *iblis* < *διάβολος*

- Η ελληνική ενδιάμεσος για την είσοδο λατινικών λέξεων:
 - *balad* < *παλάτιον* < *palatium*
 - *sirat* < *στράτα* < *strata*
 - *qasr* < *κάστρον* < *castrum*

7^{ος} αι.- 11^{ος} αι. μ.Χ.

(ΜΕΣΗ) ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
<ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ>

<ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ>

- ❑ Κυρίως 7^{ος}-8ος αι.
- ❑ Σπάνιες οι πηγές για την ομιλουμένη.
- ❑ Κείμενα σε απτικήζουσα και λόγια γλώσσα.

→ Ανασύνθεση κενού 500 χρόνων, από τα πιο όψιμα κείμενα στην καθομιλουμένη (αιγυπτιακοί πάπυροι) στην πιο πρώιμη μεσαιωνική δημώδη λογοτεχνία.

Ιστορικό πλαίσιο

- ❑ Εικονομαχία (730-787, 814-843).
- ❑ Νομοθετικές ρυθμίσεις Λέοντα Στ' Σοφού (886-912).
- ❑ «Μακεδονική Αναγέννηση» (Κων/νος Ζ' Προφυρογέννητος, 913-959).
- ❑ Σχίσμα Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας (1054).
- ❑ Απώλεια Μ. Ασίας από Σελτζούκους (μάχη Ματζικέρτ, 1071).
- ❑ Υπαγωγή της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας στους Νορμανδούς.

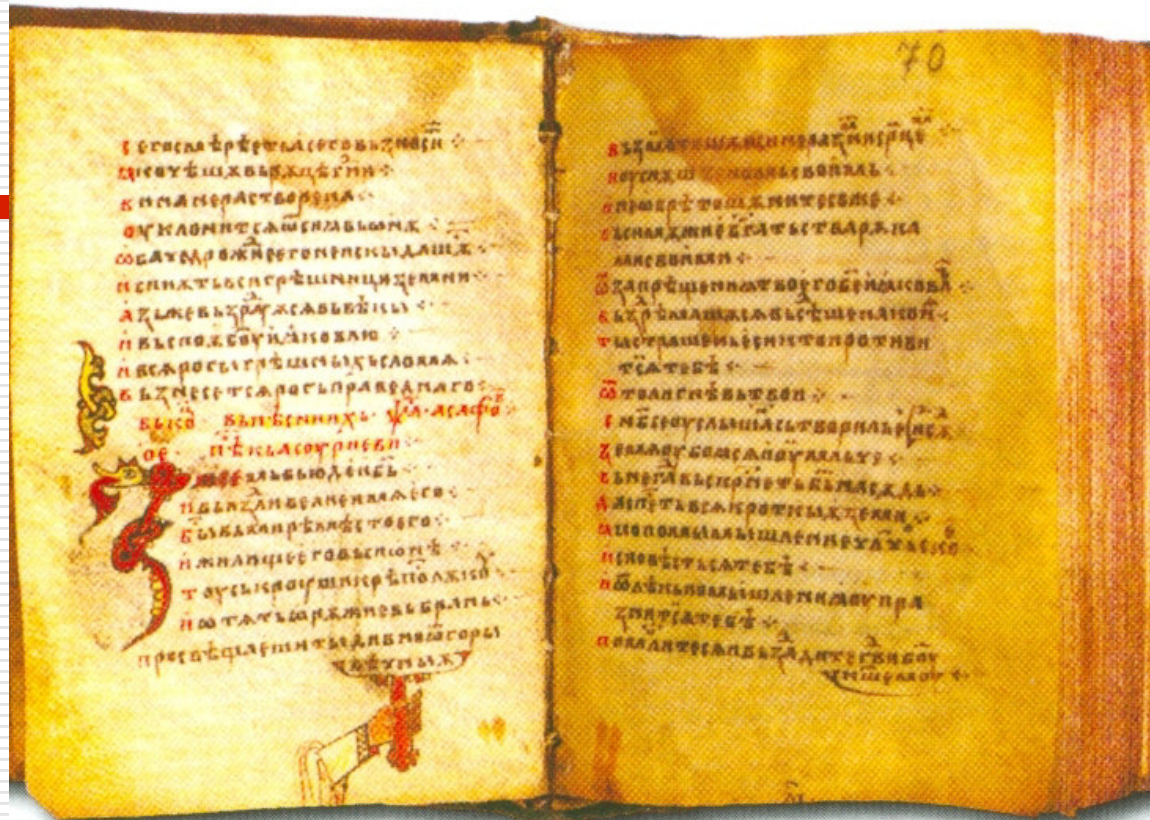
(συνέχεια)

- Περιορισμός βυζαντινού κράτους σε Ελλάδα, Βαλκάνια, Μικρά Ασία, όπου η πλειονότητα του πληθυσμού φυσικοί ομιλητές της ελληνικής.
- Αυξανόμενο αντιλατινικό αίσθημα, χρήση ομιλουμένης
- Μέσα 11^{ου} αι.: ενασχόληση με επιστημονικές μελέτες υπό τον Κων/νο Θ' Μονομάχο (Μιχαήλ Ψελλός, Ιωάννης Ξιφιλίνος κ.ά.).

Σύστημα γραφής

Σταδιακή γενίκευση της μικρογράμματης γραφής.

αααααααααα	αααααααααα	αααααααααα	αα
ββββββββββ	ββββββββββ	ββββββββββ	ββ
γγγγγγγγγγγγ	γγγγγγγγγγγγ	γγγγγγγγγγγγ	γγ
δδδδδδδδδδδδ	δδδδδδδδδδδδ	δδδδδδδδδδδδ	δδ
εεεεεεεεεεεε	εεεεεεεεεεεε	εεεεεεεεεεεε	εε
ζζζζζζζζζζζζ	ζζζζζζζζζζζζ	ζζζζζζζζζζζζ	ζζ
ηηηηηηηηηηηη	ηηηηηηηηηηηη	ηηηηηηηηηηηη	ηη
θθθθθθθθθθθθ	θθθθθθθθθθθθ	θθθθθθθθθθθθ	θθ
ιιιιιιιιιιιιιι	ιιιιιιιιιιιιιι	ιιιιιιιιιιιιιι	ιι
κκκκκκκκκκκκ	κκκκκκκκκκκκ	κκκκκκκκκκκκ	κκ
λλλλλλλλλλλλλλ	λλλλλλλλλλλλλλ	λλλλλλλλλλλλλλ	λλ
μμμμμμμμμμμμμμ	μμμμμμμμμμμμμμ	μμμμμμμμμμμμμμ	μμ
νννννννννννν	νννννννννννν	νννννννννννν	νν
ξξξξξξξξξξξξ	ξξξξξξξξξξξξ	ξξξξξξξξξξξξ	ξξ
οοοοοοοοοοοο	οοοοοοοοοοοο	οοοοοοοοοοοο	οο
ππππππππππππ	ππππππππππππ	ππππππππππππ	ππ
ρρρρρρρρρρρρ	ρρρρρρρρρρρρ	ρρρρρρρρρρρρ	ρρ
σσσσσσσσσσσσ	σσσσσσσσσσσσ	σσσσσσσσσσσσ	σσ
ττττττττττττ	ττττττττττττ	ττττττττττττ	ττ
υυυυυυυυυυυυ	υυυυυυυυυυυυ	υυυυυυυυυυυυ	υυ
φφφφφφφφφφφφ	φφφφφφφφφφφφ	φφφφφφφφφφφφ	φφ
χχχχχχχχχχχχ	χχχχχχχχχχχχ	χχχχχχχχχχχχ	χχ
ψψψψψψψψψψψψ	ψψψψψψψψψψψψ	ψψψψψψψψψψψψ	ψψ
ωωωωωωωωωωωω	ωωωωωωωωωωωω	ωωωωωωωωωωωω	ωω

Διάδοση κυριλλικού αλφαβήτου

Αποδίδεται στο μαθητή του Κυρίλλου, Κλήμεντα, στηρίχθηκε στη βυζαντινή στρογγυλόσχημη γραφή και επικράτησε από τον 11^ο αιώνα.

(Περγαμινό ψαλτήριο «του Radomir», 13ος αι.)

Πηγές

- *Πρωτοβουλγαρικές επιγραφές (7^{ος}-8ος αι.)*
 - Έργα διγλωσσων γραφέων, στα ελληνικά της εποχής
*«Τα δε λυπά κ[ά]στρα έδοκεν ο θε[ό]ς φόβον, κε
ά[φ]ηκ[α]ν κε έφυγαν, κε ο κά[τ]ου τόπος
[εξε]ληθάργησεν τον τόπον τούτον, {τ}όπου ε[ξ]ήλθε[ν
με] τον όλον λαόν κε έκ[α]ψ[εν τα] χωρηά ημώ{ν}
α[υ]τός ο γέρων ο βασιλεύ[ς] ο φαρακλός...*

- *Σκόλια (αυτοσχέδια στιχάκια, πειράγματα στον Ιπόδρομο)*
«εδιώξαμεν αλώπεκα και εισέβησε λεοντάριν» (866)

(συνέχεια)

□ Χρονικά

■ [Σύριου **Ιωάννη Μαλάλα**, περ. 491-578:

→ χαλαρή χρήση κλινόμενων μετοχών

■ **Θεοφάνης**, περ. 760-818:

→ Αρκετά λόγια λεξιλογικά και συντακτικά στοιχεία

□ Αγιολογικά και ερμηνευτικά έργα

■ **Ιωάννης Μόσχος** (περ. 550-619):

→ Παράθεση κομματιών σε ευθύ λόγο («απλό αφηγηματικό ύφος καλλιεργημένων ομιλητών»)

○ *ει + τις*, αντί *όστις*

○ περιφραστ. μέλλοντας μέλλω + απαρέμφατο

○ τοποθέτηση κλιτικών στη δεύτερη θέση, *έξεσέν μου την όψιν*

(συνέχεια)

□ *Παράινετική λογοτεχνία*

■ **Κων/νος Ζ΄ Πορφυρογέννητος** (905-959), *Προς τον ίδιον υιόν Ρωμανόν, Έκθεσις της βασιλείου τάξεως:*

→ Φάσμα μέσων υφολογικών επιπέδων

- Εκτεταμένη χρήση επιρρημάτων και επιρρηματικών πτωτικών τύπων ως υποκατάστατο προθέσεων
- Αποφυγή σύνθετης υπόταξης

■ **Κεκαυμένος** (11^{ος} αι.), *Στρατηγικόν*

→ Λεξιλόγιο και σύνταξη της εποχής του (// Μόσχο)

Δάνεια από τα λατινικά

- Εκφράσεις, π.χ. *ιν μούλτος άννος* < in multos annos.
- Διάφορα τοπωνύμια.
- Ρωμαϊκό ημερολόγιο, π.χ. *Ιανουάριος, δίσεκτος* < bisextus, *κάλαντα, καλεντάρι* < calendae
- Λεξιλόγιο εκκλησίας, μοναστικής ζωής, π.χ. *ράσο* < rasum, *μανουάλι* < manualis, *αντιμήνσιο* < αντί + mensa 'τραπέζι' κ.ά.
- Στρατιωτικοί και διοικητικοί όροι, π.χ. *φουσάτο* < φουσσάτον < fossatum, *τίτλος* < titlus
- Καθημερινές λέξεις, όπως *τάβλα* < tabla, *στάβλος* < stablum, *καβαλάρης* < caballarius / eques, *φόρο* 'αγορά' < forum

(συνέχεια)

- Παραγωγικά επιθήματα:
 - -arius > -άριος, π.χ. πρωτοσπαθάριος, σακελάριος
 - -arium > -άριο, π.χ. αλφαβητάριο, ωράριο
 - -atus > -άτος, π.χ. πωγωνάτος
 - -ellum > -έλι, π.χ. Κρικέλιν
 - -ensis > -ίσιος, π.χ. καστρίσιος, βουνίσιος (πρβλ. ετήσιος)
 - -pullus > -πουλος, -πουλον, π.χ. αρχοντόπουλος, αβαδόπουλον
 - -ura > -ούρα, π.χ. θολούρα, χαιρετούρα
 - -ulla > ούλα, π.χ. γυναικούλα, ψυχούλα
 - -ianus > -ιανός, π.χ. χριστιανός

Δάνεια από τα σλαβικά

- Ζαγορά, Ζαγόρι (=πέρα από το βουνό)
- Γρεβενά (=κτένα)
- Αράχοβα (=καρυδιά)
- σανός
στάνη
τσέλιγκας
κοτέτσι
βάλτος
.....
- -ίτσιν, -ίτσα

Κυριότερες εξελίξεις στην ομιλουμένη

□ Ολοκλήρωση **φωνητικών αλλαγών**

- Γενίκευση αλλαγής /y/ → /i/ τον 10-11^ο αι., με την εξαίρεση τσακωνικής και παλαιάς αθηναϊκής ομάδας διαλέκτων.
- Απλοποίηση διπλών συμφώνων, με την εξαίρεση της κατωιταλικής και της σημερινής ΝΑ ομάδας.
- Εξάπλωση απώλειας τελικού -v (??)
- Τυποποίηση συνίζησης (*παιδία* → *παιδιά*) στο μεγαλύτερο μέρος του μη λόγιου λεξιλογίου (??)
- Αφαίρεση (απώλεια άτονου αρχικού φωνήεντος):
 - αδύνατοι τύποι (εγκλιτικοί) αντωνυμίας *τον / την*
 - απώλεια συλλαβικής αύξησης
 - *(ει)ς το(v)* → *στον*

Κυριότερες εξελίξεις στην ομιλουμένη

□ **Ονοματική μορφολογία και σύνταξη**

- Όλο και πιο αδύνατη θέση της δοτικής. Ανάδειξη αιτιατικής στη μόνη προθετική πτώση.
- Περιορισμός φάσματος προθέσεων: *εις/σε, από, διά, με, χωρίς, ως*
- «Ομαλοποιημένο» σύστημα πρωτόκλιτων θηλυκών και αρσενικών (φωνήεν γενικής = ονομαστικής): π.χ. *θάλασσας, ταμία*.
- Διαδικασία συγχώνευσης τριτόκλιτων με πρωτόκλιτα.
- Εμφάνιση κατάληξης πραγμ-άτου και νέου ρηματικού επιθήματος -σιμον.
- Οριστικό άρθρο: *τας* → *τες* → *τις*
- Εξελίξει στην κατηγορία των αντωνυμιών.

Κυριότερες εξελίξεις στην ομιλουμένη

□ **Ρηματική μορφολογία και σύνταξη**

- Αναμόρφωση απαρареμφάτου αορίστου σύμφωνα με το πρότυπο του ενεστωτικού.
- Ευρύ φάσμα κλινόμενων μετοχών, αν και με μειωμένο αριθμό λειτουργιών.
- Γενική αντικατάσταση έχω/είχα → θέλω / ήθελα + απარέμφατο για την έκφραση του μέλλοντα.
- Συγχώνευση τύπων παρακειμένου και αορίστου με -κ-, *έδωκα*.

Κυριότερες εξελίξεις στην ομιλουμένη

□ Διαλεκτική διαφοροποίηση

- Διάκριση «βόρειων» / «νότιων» ΝΕ διαλέκτων
άτονα /i/ και /u/ → /ø/
άτονα «πρότυπα» /e/ και /o/ → /i/ και /u/

→ Μετά το 1100 μ.Χ.